

KLUMME

Politisk pres er gift for forskningen

Coronakrisen har atter demonstreret den enorme værdi af forskning. Men det politiske pres på forskere er alligevel intensiveret, og mange er bange for at udtale sig offentligt. Det er en utrolig farlig udvikling, som må vendes.

af Mogens Blicher Bjerregård

Skulle nogen have overset den samfundsmæssige betydning af vores mange forskeres arbejde, så har både coronapandemien og vor tids suverænt største udfordring med klimaforandringerne og en biodiversitet i frit fald understreget behovet, for at forskningen er fri og ikke udsættes for hverken politisk, industrielt eller økonomisk pres.

Derfor gik der chokbølger gennem det danske forskningsmiljø, da to politikere offentligt satte spørgsmålstegn ved navngivne forskeres arbejde og beskyldte dem for at drive aktivistisk forskning, og da Folketinget efterfølgende vedtog en erklæring, som nok skulle opfattes som en garanti for fri forskning, men som alene i sin form sendte et signal med en løftet pegefinger.

Både i forbindelse med uddelingen af L'Oreal priserne i september 2021 til tre unge lovende kvindelige forskere i Danmark og på en international konference "Academic Freedom" i København den 29. oktober 2021, begge gange med UNESCO som medarrangør, blev der udtrykt både kritik og bekymring for politikernes

lyst til at blande sig i, hvad forskere bør beskæftige sig med.

"Vi har brug for fuldstændig akademisk frihed. Vi ved ikke hvilke ideer, der er de revolutionerende, og hvis vi ikke lader dem komme frem, svigter vi vores oldebørn. Vi må stole på, at videnskaben sorterer de dårlige ideer fra," understregede Professor Anja Cetti Andersen fra Niels Bohr Institutet ved Københavns Universitet.

Sikring af etik og fornuft i forskningen

Forskerne har deres peer review og mange metoder til at sikre både etikken og fornuften i forskningen samt give plads den forskning, som kan vise sig frugtbar på længere sigt. Alligevel møder forskerne muren og ikke bare i Danmark:

Den franske forsker Bruno Canard er et eksempel på en, der måtte give op. Efter SARS-epidemien i 2003 gav han sig i kast med et større forskningsprojekt om coronavirus, fordi han var overbevist om, at den ville komme

igen i en ny form. Men da verden fik bugt med SARS, stoppede politikernes og andres interesse for forskningen i coronavirus og dermed bevilningen til Bruno Canards forskning. Tænk, hvis han havde fået lov!

En anden særdeles alvorlig sag er det ekstreme industrielle pres på den amerikanske klimaforskning helt tilbage i 1980'erne: I 2019 kunne Videnskab.dk således oplyse, hvordan den amerikanske olieindustri i årtier havde fortiet vigtig forskning eller bevidst systematiserede tvivl om, hvorvidt klimaforandringerne er menneskeskabte. De økonomiske interesser er enorme ikke bare globalt, men også nationalt. Vi har i Danmark senest i juni 2021 set, hvordan stærke private kræfter brugte bøllemetoder til at forsøge at lukke munden på en dansk forsker, da retssystemet gav Bæredygtigt Landbrug lov til at hive professor Stiig Markager i retten i en grundløs injurieszag.

Hans brødre var at have anvendt sine forskningsresultater til at fortælle, at udledningen af pesticider fra landbruget var langt højere end hidtil påstået af myndighederne og landbruget selv. Heldigvis blev Stiig Markager pure frifundet, men man skal ikke tale længe med ham for at forstå, at det har sat sig spor.

SLAPP-strategien som mundkurv

Efter frikendelsen skulle alt jo være godt, men sådan virker den slags retssager ikke. Sagen hører hjemme under de såkaldte SLAPP-sager (Strategic Lawsuits Against Public Participation), som er en disciplin, der især udøves over for journalister i for eksempel Polen med mere end 200 sager, for ikke at tale om Kroatien, der er førende med registreret over 1000 SLAPP-sager. Formålet over for journalister er at holde dem beskæftiget med deres egne sager frem for at drive undersøgende journalistik, der for eksempel kunne være at inddrage forskere som kilder.

SLAPP rammer også forskere, men i modsætning til det journalistiske område mangler der i stor stil monitorering, og derfor må der

forventes at være et mørketal, som er ekstremt vigtig at få frem i lyset.

Det er en af hovedårsagerne til, at den danske UNESCO-delegation i Paris for to år siden tog initiativ til at løfte forskningsfriheden op på et højere niveau ved at sammenkoble journalisters, kunstneres og forskeres ytringsfrihed. Det sker med 25 konkrete anbefalinger:

- øget fokus på krænkelse af frihedsrettighederne
- øget overvågning af, om medlemslande respekterer disse rettigheder
- øget koordinering og samarbejde med repræsentanter for civilsamfundet.

Tanken er blandt andet, at akademikere skal lære af de metoder, som især journalisterne har udbygget og anvendt til at monitorere alle former for overgreb og følge op på dem.

Akademikernes Udvalg til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) tyvstartede den debat med et seminar i efteråret sidste år om akademisk frihed. Akademikernes formand Lars Qvistgaard konkluderede her blandt andet, at der i Danmark bør etableres en bedre og tættere overvågning af angreb på forskning- og undervisningsfriheden, så overgreb kan dokumenteres og bekæmpes, samt at der er brug for samarbejde med søsterorganisationer og NGO'er også i udlandet samt skele til nye initiativer:

- Scholars at Risk støtter blandt andet akademikere, undervisere og forskere på flugt, i nogle sammenhænge får de gæstevikariat på universiteter, som er medlemmer af organisationen. Organisationen har 11 institutionelle medlemmer i Danmark.
- Academics at Risk blev oprettet efter kuppet i Tyrkiet og arbejder i den ende af skalaen, der handler om grov politisk forfølgelse og tortur.
- Academic Rights Watch overvåger den akademiske frihed i Sverige og vil have redskaber, som kunne anvendes i andre lande med mere samarbejde blandt de akademiske organisationer.
- En regeringsinitieret ekspertudredning, som skal føre til en forbedring af forholdene for blandt andet forskeres ytringsfrihed.

Bange for at stikke næsen frem

Det vil netop være godt at kunne høste erfaringer om, hvordan angrebene på forsknings-friheden kan håndteres, for undersøgelser i Danmark viser, at der trods masser af forskning af særdeles høj kvalitet også er problemer, der bør tages alvorligt:

En undersøgelse foretaget af Det Nationale Forsknings- og Analysecenter, VIVE, viser, at 16 procent af forskerne ved Aarhus Universitet er blevet udsat for pres for enten at undlade at publicere, ændre i deres konklusioner eller udskyde publicering.

I DM's landsundersøgelse om forskere i medierne svarer fire ud af ti forskere, at de har undladt at udtale sig i medierne om emner, de ellers har faglig indsigt i. 14 procent har oplevet negative reaktion eksempelvis i form af trusler, klager til deres arbejdsgiver eller intimidering på de sociale medier.

Det er ikke alene et dansk, men et internationalt fænomen som beskrevet i Forskerforum i 2019, hvor der henvises til et amerikansk studie Scientists Behaving Badly, hvor en målrettet gruppe på mere end 3000 forskere støttet af the National Institutes of Health deltog. Her svarede en tredjedel, at de på forskellig måde var

gået på kompromis med deres forskningsmetoder efter for eksempel pres fra en bevillingsgiver.

Selvom det er vigtigt at understrege, at begge de danske undersøgelser rummer et flertal af tilfredse forskere, så er udfordringerne også til at få øje på: Miljøstyrelsen anses af flere som et af de groveste eksempler, i og med at de gennem 10 år ulovligt har anvendt "mundkurvskontrakter", hvilket kom frem i lyset i forbindelse med "Gyllegate-sagen". Oksekødsrapporten finansieret af Kvægafgiftsfonden har nok i nyere tid været en af de mest åbenlyse bestilte forskningsresultater, som førte til undersøgelser af, hvordan armslængdeprincippet bliver håndhævet, og der er stor frygt for mere skjult påvirkning af forskningsresultater.

Professor emeritus ved Københavns Universitet Heine Andersen, der gennem årtier har beskæftiget sig med forskningsfriheden mener, at der klart er tendenser, der ikke blot kan blokere for, at vigtige forskningsresultater kommer til offentlighedens kundskab, men som skævvrider resultater og giver alvorlige troværdighedsproblemer, som er gift for et oplyst demokrati.

Mogens Blicher Bjerregård er Freelance International, næstformand for Den danske UNESCO nationalkommission

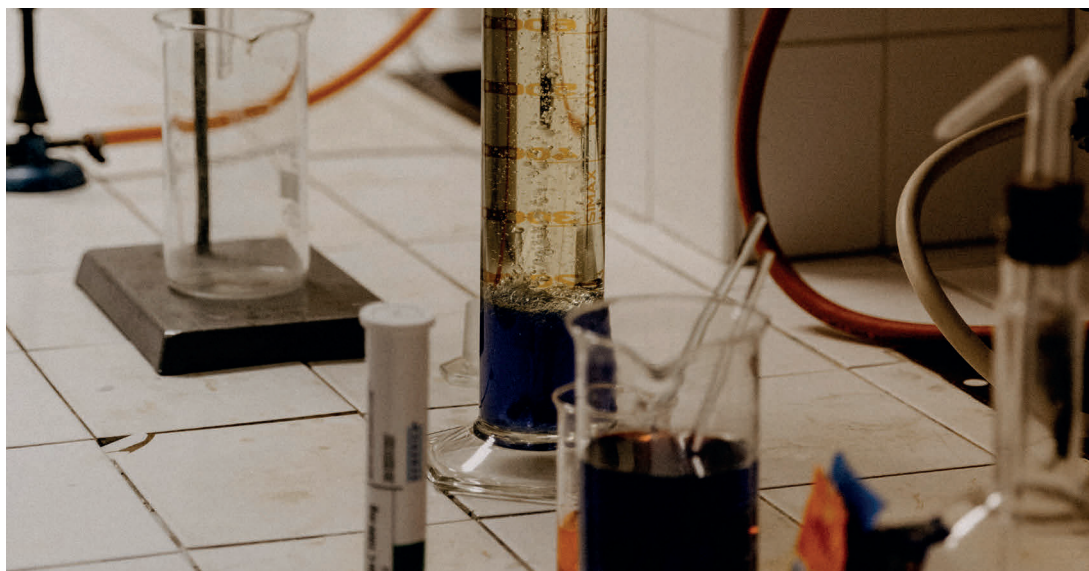

Foto: Trnava University / Unsplash